

Remiss - Framtidens specialistsjuksköterska -ny roll, nya möjligheter

Närvarande

Hans Adolfsson
Katrine Riklund
Caroline Sjöberg
Chatarina Larson

Dennis Jakobsson

Rektor
Prorektor
Universitetsdirektör
Biträdande
förvaltningschef
Sekreterare

Ordförande

Föredragande

Susanne Fahlgren

Ärendebeskrivning

Specialistsjuksköterskor ansvarar för avancerad omvårdnad inom hälso- och sjukvården och är en förutsättning för att en jämlik och säker vård ska kunna bedrivas utifrån vetenskap och beprövad erfarenhet. Bristen på specialistsjuksköterskor urholkar hälso- och sjukvårdens möjlighet att säkerställa hälsa, lindra lidande och främja en värdig död. Denna brist har även lett till växande vårdköer, inställda operationer och stängda vårdavdelningar. I stort sett alla politiska partier och andra beslutsfattare i vården är eniga om att det krävs en rad åtgärder för att öka tillgången på specialistsjuksköterskor och stärka yrkets attraktivitet. För att på kort sikt lösa den uppkomna situationen har en rad tillfälliga satsningar genomförts med varierande resultat. Att främja yrkets attraktivitet och öka tillgången på specialistutbildade sjuksköterskor kräver hållbara åtgärder både på kort och på lång sikt. För att behålla specialisterna i vården behöver kompetensen användas i verksamheten så att kvaliteten i vården ökar. Det behövs även fler utbildningsvägar som skapar möjligheter till karriärutveckling för specialistutbildade sjuksköterskor. I betänkandet presenterar utredningen ett förslag till lösning som består av olika åtgärder som sammantaget ska förbättra kompetensförsörjningen av specialistsjuksköterskor och därmed också patientsäkerheten. Ytterst fokuserar utredningen på att skapa en infrastruktur för att stärka både specialistutbildningen och den specialistutbildade sjuksköterskans yrkesroll i framtidens hälso- och sjukvård. Centrala faktorer för att åstadkomma detta är dels att förse arbetsgivarna med verktyg för en hållbar planering av kompetensförsörjningen, dels att införa krav på fortbildning i enlighet med EU-rättsliga krav för att på så sätt öka patientsäkerheten.

Beslut/Åtgärd

Rektor beslutar att avge yttrande till utbildningsdepartementet enligt bilaga.

Hans Adolfsson

Expedieras till:

Anna Gåfvells Karlsson
Kerstin Edin
Kerstin Viglund
Kristina Lejon
Monica Christianson
Solveig Engman
Utbildningsdepartementet

u.remissvar@regeringskansliet.se

Framtidens specialistsjuksköterska-ny roll, nya möjligheter (SOU 2018:77)

Utbildningsdepartementet har anmodat Umeå universitet att yttra sig över *Framtidens specialistsjuksköterska-ny roll, nya möjligheter (SOU 2018:77)*. Rektor har fastställt yttrandet. I beredningen av yttrandet har Medicinska fakulteten inbjudits att lämna synpunkter på betänkandet.

Kort sammanfattning

Umeå universitet välkomnar att framtidens sjuksköterskeroll utreds. För att klara framtidens kompetensförsörjning inom vården är tillgången till specialistutbildade sjuksköterskor, och en kontinuerlig möjlighet till vidareutbildning en kritisk framgångsfaktor. Umeå universitet tillstyrker förslagen om Avancerad klinisk specialistsjuksköterska (ASK) som ett nytt reglerat yrke, samt införande av VULF-avtal i syfte att stärka den verksamhetsförlagda utbildningen för studenterna, samt att öka finansiering av forskning inom området.

Umeå universitet avstyrker förslaget om att endast ha tre fasta inriktningar av specialistutbildningen samt utredningens förslag att barnmorskeutbildningen ska ha samma längd som idag. En utredning gällande huruvida Barnmorskeutbildningen bör utökas alternativt bli en direktutbildning bör startas omgående.

Det är också universitetets mening att en specialiströntgensjuksköterskeexamen bör införas för att tillgodose vårdens behov av fördjupad akademisk kompetens inom området.

Övergripande synpunkter

Beträffande specialistsjuksköterskeprogrammen är de flesta av förslagen bra, exempelvis införande av AKS och VULF-avtal, samt betoningen på arbetsgivarens ansvar att säkerställa systematisk fortbildning och att specialistsjuksköterskans kompetens ska uppvärderas. Det förslag som upplevs sämre genomarbetat och mera oklart är att det enbart föreslås vara tre fasta inriktningar. Det finns för många frågetecken kring konsekvenser av förslaget. Hur ska t.ex. borttagandet av fasta inriktningar ge arbetsgivaren bättre möjligheter att definiera specialistsjuksköterskans arbetsuppgifter? Risken finns att arbetsgivaren istället får en sämre överblick över vilken kompetens de anställda har och behöver.

Beträffande ändrad barnmorskeexamen förs behovet fram av att det inom en snar framtid görs en specifik utredning av barnmorskeprogrammet, med fokus på en förlängd utbildning alternativt en direktutbildning till barnmorska. Att enbart ändra examensbeskrivningen med bibehållen längd på utbildningen ses inte som ett fullgott alternativ. Se bilaga 1 för mer detaljerade synpunkter.

Beträffande specialiströntgensjuksköterskeexamen uppskattas förslagen om krav på systematisk och fortlöpande fortbildning samt ökat antal fristående kurser inom högskolan. Enbart fristående kurser motsvarar dock inte den kunskapsutveckling och fördjupning som en specialistutbildning för röntgensjuksköterskor innebär. Verksamheten har behov av specialistutbildade röntgensjuksköterskor, och lärosäten behöver specialistutbildade röntgensjuksköterskor för att stimulera forskning och utveckling. En specialiströntgensjuksköterskeexamen bör därför införas i högskolan. Se bilaga 2 för mer detaljerade synpunkter.

Förslag som tillstyrks

- Avancerad klinisk specialistsjuksköterska (AKS) som nytt reglerat yrke. Det är hög tid att det i Sverige etableras befattningar av detta slag.
- VULF-avtal (motsvarande ALF) i syfte att stärka VFU och vårdvetenskaplig forskning

UMEÅ UNIVERSITET

- Reglerad omfattning om minst 15 hp examensarbete. Umeå universitet instämmer i utredningens skäl till förslaget med att; forskningsanknytningen behöver stärkas i en kunskapsintensiv och komplex verksamhet; det ger bättre förutsättningar för fortsatta studier på forskarnivå; det behövs för kompetensförsörjning inom högskolan med disputerade lärare i specialistprogrammen.
- Ökat antal förenade anställningar. Vid Umeå universitet pågår redan en utökning av förenade anställningar med positiva effekter.
- Ökat antal fristående kurser. Söktrycket till många av de fristående kurser som erbjuds visar på att det finns ett behov.
- Fortsatt statligt ansvar för programmen

Förstärkningen av vårdgivarens ansvar att:

- Tydligare synliggöra, definiera och värdesätta specialistsjuksköterskans arbetsuppgifter. Detta skulle kunna åstadkommas genom att på ledningsnivå inom hälso- och sjukvården, öka kunskapen om specialistutbildade sjuksköterskors utbildningsnivå och kompetens.
- Skapa specifika anställningar för specialistsjuksköterskor. Det är positivt att det betonas att specialistsjuksköterskor har ansvar för avancerad omvårdnad inom hälso- och sjukvården samt att detta är en förutsättning för att jämlik- och säker vård ska kunna bedrivas utifrån vetenskap och beprövad erfarenhet.
- Förbättra arbetsmiljön, följa upp arbetsbelastning m.m. En bra arbetsmiljö och rimlig arbetsbelastning är avgörande ur bl.a. ett arbetsgivarperspektiv.
- Säkerställa systematisk fortbildning, i enlighet med EU-krav. Här ingår även förslaget om att mer systematiskt inventera och planera för kompetensförsörjning och kompetensutveckling.

Förslag som avstyrks

- Förslaget att minska antalen specialistprogram för sjuksköterskor från dagens elva till tre och istället ha en specialistsjuksköterskeexamen med särskilt område för specialisering. Det finns för många frågetecken kring konsekvenser av förslaget, enligt kommentarer nedan:
 - Den föreslagna modellen med färre fasta inriktningar inte innebär något hinder för universitet och högskolor att fortsatt erbjuda de övriga fasta inriktningar som finns i dag om det finns en efterfrågan på dessa från studenter och vårdgivare (s 463). Det blir dubbelbottnat när inriktningarna tas bort men samtidigt ska kunna ges som tidigare. Vad blir titeln på den specialistutbildade sjuksköterskan? Hur ska borttagandet av inriktningarna ge bättre möjlighet att, enligt ovan, tydligare definiera specialistsjuksköterskans arbetsuppgifter? Risken finns att arbetsgivarna får en ännu sämre överblick över vilken kompetens de anställda har och behöver. Med risk för en ytterligare utarmning av nödvändiga specialistkunskaper inom vården, genom en fragmentarisk utbildning utan tydlig fördjupning, tex skulle förslaget ovan kunna innebära att specialistutbildning inom cancervård (onkologisk omvårdnad och strålbehandling) riskerar att försvinna, vilket kan leda till allvarliga problem med den redan svåra kompetensförsörjningen inom cancervården i Sverige. Det krävs specialistkompetens för att möta dagens komplexa cancerbehandlingar. Förslaget går emot den nationella planen för kompetensförsörjning inom cancervården.
 - Ytterligare frågetecken, sett ur lärosätenas perspektiv, är hur det ska bli att hitta rätt kompetens till lärar- forskartjänster när en gemensam titel på examen ska inrymma ett stort antal vitt skilda områden.

UMEÅ UNIVERSITET

Övriga kommentarer

- Det stämmer inte att lärosätena helt behövt anpassa utbildningarna till halvfartsstudier, kopplat till att vissa vidareutbildar sig med ersättning (s 291). Helfartsutbildning och samtidig ersättning finns. Exempelvis där operationscentrum anställt grundutbildade sjuksköterskor som under en tid får känna på yrket innan de påbörjar sin betalda specialistutbildning till operationssjuksköterska.
- Kommentar tillexamensbeskrivningarna bör följa en gemensam struktur och vara kortfattade och koncentrerade till det väsentliga. De bör även vara långsiktigt hållbara i den meningen att de inte behöver ändras ofta (s 460). Examensmålen inom de olika specialistsjuksköterskeprogrammen är redan idag gemensamma för alla inriktningarna, med endast två-tre examensmål specifika för respektive inriktning.
- Kommentar tillintressenter förordar en ordning där studenten först läser ett basblock som är gemensamt för många eller alla specialistsjuksköterskor... (s 461). Alla sjuksköterskor har redan en gemensam bas i grundutbildningen. Specialistprogrammen är begränsade till 60hp vilket ytterligare talar emot att gemensamma basblock bör prioriteras.

Yttrandet har fastställts av rektor efter föredragning av kanslichef Susanne Fahlgren.

Hans Adolfsson
Rektor

Expedieras till

u.remissvar@regeringskansliet.se

Kristina Lejon
Kerstin Viglund
Monica Christianson
Kerstin Edin
Solveig Engman
Anna Gåfvells Karlsson

UMEÅ UNIVERSITET

Bilaga 1- Barnmorskeutbildning

Inom ramen för Kommittédirektivet Utredningen om specialistsjuksköterskeutbildning och vissa andra hälso- och sjukvårdsutbildningar (U 2017:08), har utredningens ordförande Kent Naucér, huvudsekreterare Malin Bolinder samt sekreterare Margitta Fröberg enligt direktiven för utredningen bland annat utrett, bedömt och analyserat om det finns behov av en förändrad examensbeskrivning för barnmorskeexamen, om behov finns, lämna förslag på en sådan examen, samt lämna nödvändiga författningsförslag. Utgångspunkten för utredarnas arbete i denna del av direktivet är att omfattningen på examen ska vara densamma som idag, det vill säga 90 högskolepoäng och att kravet på utfärdad legitimation som sjuksköterska ska ligga fast (punkt 7.1 sid 341). Utredningens bedömning är att det finns behov av en förändrad examensbeskrivning för barnmorskeexamen, men uppfattar att det saknas stöd för ett reformarbete i fråga om förändrad barnmorskeutbildning inom ramen för utredningens uppdrag och utredningen har därför inte kunnat fullgöra uppdraget i denna del (7.4.1, sid 349).

De behov som finns i samhället och de utmaningar som dagens hälso- och sjukvård kräver kan inte tillgodoses inom ramen för den nuvarande utbildningen på 1,5 år (90 hp), då den är för kort och komprimerad. Detta faktum har påtalats vid ett flertal tillfällen och lärosätena är eniga om att det är mycket svårt att hinna lära ut allt som en barnmorska måste kunna på 1,5 år och att utbildningen inte har utrymme för en fördjupad inläring inom huvudområdet för utbildningen (i linje med UKA:s utlåtande 2014). Konsensus föreligger mellan Svenska Barnmorskeförbundet, Svenska Barnmorskeförbundets utbildningsråd och samtliga 13 lärosäten som bedriver barnmorskeutbildning att utbildningen till barnmorska är alltför komprimerad och att förkunskaperna inom huvudområdet sexuell, reproduktiv och perinatal hälsa är otillräckliga. Därför är det nödvändigt med en utredning som tar hänsyn till de krav som har formerats i tidigare skrivelser och som Umeå universitet nu återigen aktualiserar genom detta remissvar.

Skrivelser har inkommit till Utbildningsdepartementet från Karolinska Institutet, Göteborgs universitet, Linköpings universitet, Lunds universitet, Umeå universitet, Uppsala universitet, Örebro universitet samt Mälardalens Högskola (U2016/05244), där ingivarna framhåller att den nuvarande barnmorskeutbildningen måste förlängas alternativt göras om till en direktutbildning. Högskolan Skövde har även inkommit med en skrivelse i december 2016 (U2016/05355/UH) som betonar vikten av en sammanhållen utbildning som leder till legitimation som barnmorska och som förutom yrkesexamen leder till generell examen på mastersnivå. I en skrivelse från företrädare för Svenska Barnmorskeförbundet, Umeå universitet, Högskolan Dalarna, och Sophiahemmet högskola (U2017:08) betonas behovet av att en utredning tillsätts med ett bredare direktiv för att utreda formerna för en reformerad barnmorskeutbildning (7.3.2, sid 346).

Umeå universitet föreslår att det tillsätts en utredning med mandat att särskilt utreda barnmorskeprogrammets längd och innehåll.

UMEÅ UNIVERSITET

Bilaga 2- Specialiströntgensjuksköterskeutbildning

Utredningens uppdrag avseende behov av att införa en specialiströntgensjuksköterskeexamen på avancerad nivå i Högskolan är angelägen.

Förslagen om krav på systematisk och fortlöpande fortbildning samt ökat antal fristående kurser inom högskolan är bra. Fristående kurser kan dock inte ersätta den kunskapsutveckling och fördjupning som en specialistutbildning för röntgensjuksköterskor innebär.

Utredningens bedömning att specialiströntgensjuksköterskeexamen inte ska införas i högskolan är bekymmersam. Delar av utredningen belyser tydligt behovet av en specialiströntgensjuksköterskeexamen, speciellt med utgångspunkt från inlämnade underlag samt möten med referensgrupp.

En specialistutbildning krävs för att erbjuda god och säker vård för patienten och för att attrahera, rekrytera, utveckla och behålla fler röntgensjuksköterskor i yrket. I en mer komplex och tekniskt avancerad vårdmiljö finns behov av fördjupad akademisk kompetens hos röntgensjuksköterskor inom huvudområdet radiografi. Avsaknaden av specialistutbildning för röntgensjuksköterskor inom radiografi kan påverka rekrytering av nya studenter. Verksamhet och lärosäten är i behov av specialistutbildade röntgensjuksköterskor för att stimulera forskning och utveckling. Specialistutbildade röntgensjuksköterskor innebär en kvalitetssäkring för patient, arbetsgivare och samhälle.

Detaljerande synpunkter

Kapitel 2.3 I expertgruppen har det inte funnits någon person med fördjupad kunskap inom röntgensjuksköterskans profession. Den personen hade sannolikt kunnat bistå utredningen med expertis och kvalitetssäkring och därmed kunnat undvika de missförstånd som uppstått om antal högskolepoäng i förslag på en utbildning till specialistutbildning för röntgensjuksköterskor. Se kapitel 8.3.3.

Kapitel 8.3.1 Nulägesbeskrivningen i utredningen påvisar en enighet och samsyn kring behovet av specialistexamen för röntgensjuksköterskor. Trots detta är utredarnas bedömning att specialistexamen för röntgensjuksköterskor inte ska införas i högskolan.

Kapitel 8.3.2 Den tidsbrist som bedömarna påtalar har medfört att utredningen inte i önskad utsträckning kunnat medföra en fördjupad bedömning, vilket har lett till en ofullständig analys av behovet av en specialiströntgensjuksköterskeexamen samt resulterat i felaktig tolkning .

Kapitel 8.3.3 Beskrivningen av tänkt utbildning på avancerad nivå bygger på underlag från Svensk förening för Röntgensjuksköterskor och har tolkats felaktigt. Det inlämnade förslaget innehåller 60 högskolepoäng inom respektive specialområde.

Förutom Uppsala universitet finns fler lärosäten i Sverige som inrättat program på magister-/masternivå för röntgensjuksköterskor. Vid Umeå universitet ges magisterexamen i Radiografi.

Kapitel 8.4.2 Texten i kapitel 8.4.2 ger en otydlig bild av vilka professioner som berörs och innefattas. Utredningens förslag betonar vikten av systematisk och fortlöpande fortbildning. Detta ligger i linje med röntgensjuksköterskans kompetensbeskrivning (Svensk förening för röntgensjuksköterskor, 2012). Fortbildning innebär uppdatering av kunskap och är vårdgivarens ansvar. Vidareutbildning däremot innebär ny samt fördjupad kunskap och bör utgå från universitet och högskolor.

”Genom att ställa krav på fortbildning både synliggörs och tydliggörs specialistsjuksköterskans kompetens. Det är viktigt inte minst utifrån vårdgivarnas användning av specialistkompetensen” (s390). Det är riktigt, men är röntgensjuksköterskan inkluderad eller exkluderad i denna beskrivning? Växlingen av begreppen röntgensjuksköterska och sjuksköterska är ofta förekommande i utredningen vilket försvårar tolkningen.

Kapitel 8.4.3 Utredningens förslag om att tillsätta öronmärkta medel till de olika lärosätena för att genomföra fristående kurser upp till 30 högskolepoäng är välkommet. Förslaget på samverkan mellan olika lärosäten utifrån ämnesfördelning i kurserna för att resurserna ska användas mer effektivt är bra.